

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือคำย่อๆ ที่เรียกว่า อสม. นั้น เป็นคำกล่าวที่ใช้เรียกชื่อประชาชนในหมู่บ้านหรือในชุมชนที่อยากให้ชุมชนมีความก้าวหน้า มีความรู้สึกเป็นคนหนึ่งในชุมชนที่มีความสำคัญมากต่อการที่พัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง และได้รับการคัดเลือกจากประชาชนในระบบสังคมมิตติ และเป็นผู้ที่เสียสละเวลา ความคิด เงินทอง และร่างกายต่างๆ เพื่อดำเนินงานด้านสาธารณสุขทั้งการพึ่งตนเองในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน อสม. จึงเป็นตัวกลางของการเปลี่ยนแปลงของประชาชนในด้านสุขภาพและเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในหมู่บ้าน ดังนั้นบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จึงมีบทบาทแก้ข่าวร้าย กระจายข่าวดี ชี้นำบริการ ประสานงานสาธารณสุข บำบัดทุกข์ให้ประชาชน ดำรงตนเป็นตัวอย่างที่ดี

ปัจจุบันนี้กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐานได้ดำเนินการพัฒนางานสาธารณสุขเพื่อให้ทุกคนมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยใช้กลวิธีการสาธารณสุขมูลฐานมาเป็นกลวิธีหลัก และผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ซึ่งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะเป็นบุคคลที่สำคัญที่จะมีส่วนช่วยการพัฒนาสาธารณสุขของชาติเป็นอย่างมาก เป็นอาสาสมัครที่คัดมาจากประชาชนในหมู่บ้านของตนเอง และผ่านการอบรมโดยกระทรวงสาธารณสุข เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านของสังคม ที่ประชาชนเลือกขึ้นมาเป็นตัวแทนที่ได้รับการยอมรับ และไว้วางใจจากประชาชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ พร้อมทั้งมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลรักษาประชาชนด้วยตนเองในเบื้องต้น โดยอาสาสมัครดังกล่าวจะได้รับการอบรมหลักสูตรทางด้านสาธารณสุขจากกระทรวงสาธารณสุขอย่างต่อเนื่อง อาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานจึงถูกสังคมกำหนดบทบาทหน้าที่ที่จะต้องดำเนินงาน คือ บทบาทด้านข้อมูลข่าวสาร บทบาทให้บริการสาธารณสุขพื้นฐานที่จำเป็น บทบาทการถ่ายทอดความรู้ตามกิจกรรมการบริการสาธารณสุขและปัญหาชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเป็นบทบาทของประชาชนพลเมืองที่ได้อาสาตัวเองด้วยความเสียสละเพื่อทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้านต่างๆเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นพลังแห่งการพัฒนาสังคม นำความรู้ ความคิด และพฤติกรรมการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักสาธารณสุขศาสตร์ เพื่อชี้แจงแก่ประชาชน และร่วมมือกับประชาชนในการป้องกันโรคและดูแลสุขภาพอนามัยในหมู่บ้าน ซึ่งถือดำเนินงานเพื่อส่วนร่วมโดยไม่มีผลตอบแทน ปัจจุบันมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านอยู่ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศรวมทั้งชุมชนในเขตเมืองจำนวนทั้งสิ้น 710,000 คน หรือคิดเป็นสัดส่วนอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 11.74 คนต่อประชากร 1,000 คน (วารสาร ทรัพย์สินวิระปกรณ์, 2551) จึงถือเป็นเครือข่ายอาสาสมัครที่มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็ง เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเป็นพลังสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมไทย แม้ว่าการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นการทำงานภายใต้คำว่าเสียสละ และกระทรวงสาธารณสุขได้ตอบแทนความเสียสละต่อส่วนร่วมของอาสาสมัครเหล่านั้นด้วยการจัดให้ได้รับสวัสดิการรักษายาบาลจากสถานบริการของกระทรวงสาธารณสุขโดยไม่คิดมูลค่า แม้ในปัจจุบันได้ขยายสิทธิการรักษายาบาลให้ครอบคลุมทั้งครอบครัวแล้วก็ตาม แต่เป็นค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นเมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจที่ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายจากการมุ่งแก้ไขปัญหาสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนมาเป็นการแก้ไขปัญหาสังคมควบคู่กับภารกิจด้านงานสาธารณสุข โดยยึดมั่นในเป้าหมายที่ความกินคืออยู่ดีของประชาชน อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ว่าปัญหาสาธารณสุขเป็นผลและสาเหตุของปัญหาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้น บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจึงเป็นเสมือนการทำหน้าที่ผู้เสียสละที่กระทำเพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง การดำเนินบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุขในชุมชนนั้นเกี่ยวกับ การทำงานเพื่อสังคมซึ่งเป็นการทำงาน โดยอาสาสมัครการปฏิบัติภารกิจของอาสาสมัครสาธารณสุข จำเป็นต้องมีการสนับสนุนในการปฏิบัติภารกิจต่างๆเสริมกำลังใจในการปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจกับอาสาสมัครสาธารณสุข สร้างจิตวิญญาณในการเป็นจิตอาสา สร้างความภาคภูมิใจในหน้าที่ของตนเองส่งเสริมการคิดเชิงบวกให้กับอาสาสมัครสาธารณสุข ทั้งการคิดบวกเกี่ยวกับการเป็นอาสาสมัครหรือจิตอาสา หรือการทำบวกในบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบหรือการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทางด้านงานสาธารณสุขและสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน

คิดเชิงบวก หรือการมอง โลกในแง่บวก คือการรับรู้และแปลความหมายของเหตุการณ์ในด้านบวกและมีทิศทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง อีกทั้งบุคคลที่มอง โลกในแง่บวกหรือมีความคิดเชิงบวกนั้น จะเป็นบุคคลที่มีสุขภาพจิตดีและมีความมั่นคงทางอารมณ์ การมองในแง่ดีหรือความคิดเชิงบวกไม่ใช่เป็นเพียงการมองสิ่งแวดล้อมภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมองหรือ

การมีความคิดต่อตนเอง ต่อโลกภายนอก และต่ออนาคตว่าเต็มไปด้วยความหวัง บุคคลที่มีความคิดเช่นนี้ก็จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะที่ดีด้วยการคิดเชิงบวก เป็นกระบวนการทางความคิดของบุคคลที่เกิดจากการที่คนมีรูปแบบและการรู้จักไปในทางที่ดี มองและรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง เป็นเหตุเป็นผลด้วยอารมณ์ที่ผ่อนคลาย จึงทำให้มีพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม (นิภา แก้วศรีงาม, 2548) การคิดบวกเป็นการ โน้มน้าวจิตใจได้สำนึกในทางที่ดี เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อวัตถุหรือสภาพการณ์ เจตคติที่เป็นบวกจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสามารถอยู่ใน โลกที่สับสนวุ่นวายนี้ได้อย่างประสบความสำเร็จและมีความสุข การเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความเสียสละ เพื่อให้เกิดการพัฒนาในชุมชนของตนเอง จึงต้องมีการคิดบวก ทำบวกต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด ถ้ามีการคิดบวกจะส่งผลต่อความรู้สึกดีๆ ความอึดอเมใจ ปลายปลื้มใจ มีความสุข รู้สึกกระปรี้กระเปร่ามีพลังกำลัง ทำให้พฤติกรรมการแสดงออกไปในทางที่สร้างสรรค์ในทางที่ดี

การเสริมแรงเป็นการทำให้ความถี่ของพฤติกรรมเพิ่มขึ้น อันเป็นผลเนื่องมาจากผลกรรมที่ตามหลังพฤติกรรมนั้นการเสริมแรงบวกนำไปสู่การเกิดพลังทางบวกเมื่อมีการเสริมแรงบวก โดยการส่งเสริมการคิดเชิงบวกไปสู่อาสาสมัครสาธารณสุขทั้งด้านกิจกรรมการคิดบวกและการทำบวกก็จะทำให้อาสาสมัครสาธารณสุขมีความคิดเชิงบวกเพิ่มมากขึ้นต่อการปฏิบัติหน้าที่ตนเองได้รับ และมีความสุข มีความภาคภูมิใจกับสิ่งที่ทำ ทำให้สิ่งที่ดีต่อชุมชนในด้านสุขภาพและความเข้มแข็งในชุมชน

ชุมชนช่างเคียน ตำบลช่างเคือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นลักษณะชุมชนเมือง ชุมชนค้อยช่างแออัด และมีประชากรแฝงจำนวนมาก ทำให้มีปัญหาด้านการจัดการเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน และในชุมชน มีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านปฏิบัติงานที่เป็นตามระบบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลช่างเคือก ซึ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญในการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ ด้วยความภาคภูมิใจและพร้อมเพียงกัน จะนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีของคนในชุมชน ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมการคิดเชิงบวกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เพราะการคิดเชิงบวกเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะช่วยเสริมแรงให้บุคคลมีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างที่ มีกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลและแก้ปัญหาต่างๆ ได้บรรลุผลสำเร็จของตนเองและองค์กรรวมไปถึงกิจกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชนและการส่งเสริมสุขภาพในชุมชนให้มีสุขภาพที่ดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อส่งเสริมการคิดเชิงบวกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชุมชนข้างเคียง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านชุมชนข้างเคียง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้คือ การศึกษาถึงการคิดเชิงบวก 1) ด้านการเป็นจิตอาสา 2) ด้านการทำงานเพื่อส่วนรวมในบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกระบวนการส่งเสริมการคิดเชิงบวกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่เน้นในกิจกรรมการส่งเสริมการคิดเชิงบวกโดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเสริมแรงทางบวกผสมผสานกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมผ่านวงจร 4 องค์ประกอบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ คือ 1) ขั้นประสบการณ์ตรง 2) ขั้นการสะท้อนและอภิปราย 3) ขั้นคิดรวบยอด 4) ขั้นทดลอง/การประยุกต์แนวคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

คิดเชิงบวก หมายถึงการมีทัศนคติต่อตนเองในทางบวก มีการรับรู้และแปลความหมายของเหตุการณ์ในทางที่ดีและที่ก่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น

การส่งเสริมการคิดเชิงบวก หมายถึง การสนับสนุน หรือการกระตุ้นเชิงกระบวนการการคิดเชิงบวกของบุคคลให้มีการรู้คิดไปในทางที่ดี มองและรับรู้สิ่งต่างๆตามความเป็นจริง เป็นเหตุเป็นผลด้วยอารมณ์ที่ผ่อนคลาย จึงทำให้มีพฤติกรรมการแสดงออกที่เหมาะสม

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หมายถึง บุคคลที่ผ่านการคัดเลือกตามคุณสมบัติที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด ซึ่งได้รับการอบรมหรือไม่ได้รับตามหลักสูตรที่กระทรวงกำหนด ซึ่งอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในที่นี้หมายถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชุมชนข้างเคียง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จิตอาสา หมายถึง ผู้ที่มีจิตใจที่เป็นผู้ให้ ให้ความช่วยเหลือด้วยแรงกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละสิ่งของตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเพื่อแผ่ให้กับสังคม

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยการนำเอาประสบการณ์เดิมมาบูรณาการเพื่อสร้างการเรียนรู้ใหม่

การเสริมแรงทางบวก หมายถึง การเสริมแรงที่มีผลทำให้พฤติกรรมที่ได้รับการเสริมเรงนั้นเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือเพิ่มขึ้น

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม หมายถึง การนำหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อาศัยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยพื้นฐานสำคัญคือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ขั้นประสบการณ์ตรง หมายถึง การให้ความรู้โดยใช้ประสบการณ์ที่ผ่านมาก่อนใช้ในการสอน และกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด หรือการนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ขั้นการสะท้อนและอภิปราย หมายถึง การให้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเอง แลกเปลี่ยนกับผู้อื่น

ขั้นคิดรวบยอด หมายถึง การสรุปแนวคิดจากกิจกรรมให้เข้าใจและเกิดความคิดรวบยอด ส่งผลไปถึงการเปลี่ยนแปลงเจตคติ หรือความเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ

ขั้นทดลอง/การประยุกต์แนวคิด หมายถึง การให้ทดลองใช้ความคิดรวบยอดออกมาในลักษณะต่างๆ เช่น การสนทนา สร้างคำขวัญ เล่นบทบาทสมมุติ หรือการนำไปปฏิบัติจริง เป็นต้น

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีความสุข ความภาคภูมิใจในบทบาทและหน้าที่ ของตนเอง
2. เพิ่มความรู้สึกร่วมที่มีคุณค่าในทางบวกของการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
3. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีความรัก ความผูกพันและความยึดมั่นต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
4. ประชาชนและชุมชนได้รับผลประโยชน์เรื่องสุขภาพและการส่งเสริมสุขภาพ จากการทำงานที่มีประสิทธิภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน
5. เป็นแนวทางในการวิจัยเรื่องต่อไป